

ОЛЬГА ПУТЯТИЦЬКА

**ГРИГОРІЙ ЛЮБОМИРСЬКИЙ
І ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСАД
КИЇВСЬКОЇ КОНСЕРВАТОРІЇ
ПЕРШИХ ДЕСЯТИЛІТЬ ХХ СТ.**

Одним із найважливіших завдань у процесі дослідження історичних етапів становлення Київської консерваторії є висвітлення шляхів формування науково-теоретичної думки через призму науково-педагогічної та творчої діяльності перших викладачів. Залучення до наукового обігу широкого кола творчих здобутків забутих і напівзабутих наших попередників дає можливість розглянути концептуальні підвалини професійної освіти в музичній Академії. Тому на сучасному етапі актуальним видається повернути «з небуття» ім'я Григорія Львовича Любомирського¹ – видатного київського педагога, музикознавця і композитора початку ХХ ст. Через 145 років з дня народження ім'я добре знаного тоді теоретика, сьогодні, на жаль, відоме лише невеликому колу зацікавлених фахівців.

Постать митця ще не була об'єктом дослідження науковців. У музикознавчій літературі є вкрай мало відомостей про нього – лише дві статті в журналах «Музика» (1925)² та «Музика масам» (1930)³, надруковані з нагоди 35-річчя та 40-річчя педагогічної та науково-творчої діяльності Г. Любомирського.

Шляхом опрацювання значної кількості епістолярної спадщини та спогадів відомих митців-сучасників Г. Л. Любомирського було віднайдено і систематизовано біографічні дані про науковця, знайдено фотоматеріали та музичні твори, встановлено коло його інтересів, виявлено чимало його учнів.

¹ Любомирський Григорій Львович (13.02.1865 – 14.02.1937).

² Дм. Аф-ий. Г. Л. Любомирський (До 35-річчя муз.-педагогічної діяльності) // Музика. – К., 1925. – № 4. – С. 190.

³ Щербань Г. Г. Л. Любомирський. (З нагоди 40-річчя педагогічної та науково-творчої діяльності) // Музика масам. – 1930. – № 5–6. – С. 44.

Народився Г. Л. Любомирський 13 лютого 1865 р. у м. Василькові на Київщині. У 1882 р. він вступив до Московської консерваторії, де навчався у видатних педагогів того часу: М. Д. Кашкіна, М. А. Губерта, С. І. Танєєва та А. С. Аренського. Після закінчення консерваторії Г. Любомирський повернувся на батьківщину.

Як відомо, у цей період, на межі ХІХ – ХХ ст., у Києві значно розширилася мережа музично-освітніх закладів, почали активно функціонувати приватні музичні школи. Так, у 1887 р. відкрилися «Курси початкової музичної освіти» З. І. Худякової; у 1890-х рр. – музичні школи М. А. Тутковського, М. К. Лесневич-Носової та ін. У 1893 р. по вул. Михайлівській, 16 (зараз це вул. Паризької Комуни) було відкрито приватну школу С. М. Блуменфельда, у якій М. В. Лисенко вів клас фортепіано. Саме тут розпочався педагогічний шлях Г. Любомирського (викладав курс теорії та гармонії).

У ці роки теоретик веде й активну просвітницьку діяльність. Разом із М. Лисенком він виступив як один з організаторів відкриття у 1904 р. музично-драматичної школи, у якій надалі працював викладачем теорії і композиції до 1914 р. З його ж ініціативи у 1906 р. було створено перше українське музичне товариство «Боян», яке очолював М. В. Лисенко. Поряд зі К. Г. Стеценком, О. А. Кошицем, М. М. Старицькою, Г. Л. Любомирський входив до складу членів правління цього товариства.

У 1916 р. музикознавець створює власну музичну школу, яка знаходилася на вул. Великій Житомирській, 8-А. До викладання він залучає найкращих педагогів-музикантів, сам разом із Б. М. Лятошинським викладає теорію, В. В. Пухальський веде клас фортепіано. У 1920 р. школу було реорганізовано у Трудовий колектив педагогів під керівництвом Г. Любомирського. Цей заклад проіснував до 1925 р.

З 1928 р. Г. Любомирський викладає та очолює теоретичний відділ у Київській Робітничій консерваторії. У 1930-х рр. він – професор, викладач теоретичних дисциплін у музично-драматичному інституті імені М. Лисенка.

Серед вихованців Г. Любомирського є відомі композитори, диригенти та музикознавці, а саме: К. Г. Стеценко, Л. М. Ревуць-

кий, О. Кошиць, В. М. Верховинець¹, Р. І. Грубер², Ю. О. Шапорін³, В. І. Кривусів⁴, Ф. Стешко⁵, А. К. Буцький⁶, Тишкевич⁷ та ін.

Деякі з учнів навіть після закінчення курсу навчання продовжували брати у Г. Л. Любомирського приватні уроки. Так, наприклад, К. Стеценко, повернувшись після свого арешту до Києва, протягом року (кінець 1909 – 1910 рр.) *«викладав у педагогічному й учительському інститутах, у фельдшерській школі й гімназіях, продовжував рецензентську роботу в “Раді», брав поодинокі лекції у Любомирського і приватно працював регентом у декількох місцях»*⁸.

Підтвердження високого рівня професіоналізму Г. Любомирського, його педагогічного хисту знаходимо у листі К. Стеценка до відомого педагога і публіциста, редактора газети «Рада» М. І. Павловського від 28 лютого 1912 р. Будучи вже в сані священника, на парафії у с. Голово-Русава Кам'янець-Подільської губернії, композитор знову мріє про заняття у Г. Любомирського. При цьому він готовий щоразу з легкістю долати не близький шлях задля зустрічі з учителем: *«<...> Дасть Бог, на той рік (з осені 1912 р.) я міцніше стану з матеріального боку (парахвія нічогецька, землі 70 десятин) і*

¹ Верховинець (Костів) Василь Миколайович (1880–1938) – український композитор, хореограф, диригент, перший теоретик українського народного танцю.

² Грубер Роман Ілліч (1895–1962) – музикознавець, з 1931 р. професор Ленінградської, а з 1941 р. – Московської консерваторій.

³ Шапорін Юрій Олександрович (1887–1966) – композитор, з 1939 р. професор Московської консерваторії.

⁴ Кривусів (Борецький) Віктор Іванович (1884–?) – український композитор, хоровий диригент, музикознавець і педагог.

⁵ Стешко Федір (1877 – 1944) – український музикознавець, автор джерелознавчих праць з історії української музики XVIII – XIX ст.

⁶ Буцький Анатолій Константинович (1892–1965) – музикознавець, з 1925 р. викладач, з 1935 р. професор Ленінградської консерваторії.

⁷ Тишкевич-Азважинський С. П. – з 1932 р. директор Вищого музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка (у середині 1930-х років був репресований), ректор Робітничої консерваторії.

⁸ Пархоменко Л. О. Кирило Григорович Стеценко. – К.: Муз. Україна, 1973. – С. 18.

поновлю свої лекції у д. Любомирського. Буду вже спеціально студіювати оркестр і оркестрові форми творів. До Києва від моєї ж.д. станції (Юрківка) їхати всього 10 – 11 годин. Від станції ж моє село в 5 – 7 верстах. Це мене тішить і постійно нагадує про Київ і Любомирського<...>¹.

Л. М. Ревуцький, згадуючи свого учителя, писав: «Я багато в чому вдячний у своїй творчій практиці проф. Любомирському за цінні його поради та за роз'яснення»².

Свідченням неабиякої поваги, всебічної учнівської пошани і, очевидно, близької дружби є збережений лист К. Стеценка до Г. Л. Любомирського від 26 грудня 1908 р.³:

26 дек[абря] 1908 г.

г. Белая Церковь

Киев[ской] губ[ернии]

Дорогой, славный, милый Григорий Львович!

Очень Вам благодарен за память обо мне и за высылку вышедшей в свет Вашей «Гармонии». Прочёл с удовольствием. Рецензию (мне ли писать на Ваши труды рецензии?!) напишу и пошлю в «Раду». Необходимо, чтобы Вы послали экземпляр «Гармонии» и редактору ее – Мефодию Ивановичу Павловскому. Надо, чтобы в редакции имелся экземпляр той книги, о которой будет написана рецензия. Кроме того, пошлите экземплярчик Вашего труда в редакцию народнопевческого журнала «Баян» (Тамбов). Кстати, состоя членом редакции этого журнала, я и редакция его будем обращаться к Вам с просьбой сотрудничать в нашем журнале. Журнал симпатичный; цель его – сильная помощь провинциальным учителям пения, регентам и вообще провинциальным любителям пения.

Вам вскоре вышлем пробный №. Познакомьтесь.

Вот скоро должны выйти из печати и десяток моих «Колядок» для 4-х-голосного хора. Экземпляр их, конечно, Вы получите от меня.

¹ Кирилю Стеценко. Спогади. Листи. Матеріали. – К.: Муз. Україна, 1981. – С. 190.

² Любомирський Г. Д. // Радянська музика. – 1937. – № 3. – С. 50.

³ Кирилю Стеценко. Спогади. Листи. Матеріали. – К.: Муз. Україна, 1981. – С. 150.

Через дня два-три буду в Києве опять. Наклеивается одна должность. Если удастся дело, то после рождества и Нового года начинаю свои занятия у Вас снова. Как бы сбылось это! Вы не можете себе и представить, как я за этот год музыкально выголодался! Теперь у меня большой аппетит будет. Подавайте только обильно, дорогой мой учитель!

Жму крепко Вашу руку.

Искренне любящий Вас, не говоря, конечно, уже – уважающий, потому что это вне всякого сомнения, – Ваш ученик К. Стеценко.

З листа стає зрозуміло, що Г. Любомирський звернувся до композитора з проханням написати рецензію на його наукову працю «Учение о гармонии, изложенное в 32 уроках и приспособленное для самообучения. Курс первый»¹. К. Стеценко відразу ж погодився і дав цілком позитивний відгук, у якому визнав унікальність цього підручника, дав йому об'єктивну оцінку, вказав на його сильні сторони.

Рецензія на підручник Г. Л. Любомирського²

Учение о гармонии, изложенное в 32 уроках и приспособленное для самообучения. Курс первый. Составитель Г. Л. Любомирский (преподаватель музыкальной школы Н. В. Лысенко в Киеве). Цена 1 руб. Киев, 1909, 134 стр.

Всякий, кто имеет какое-либо прикосновение к делу музыкального образования, должен от всей души приветствовать появление этой книжки достоуважаемого киевского педагога и композитора. По полноте, по строгой последовательности и удивительной ясности изложения «Учение о гармонии» г. Любомирского является чуть ли не единственным в нашей музыкально-педагогической литературе.

¹ Любомирський Г. Руководство кь практическому изучению гармоніи, приспособленное кь самообучению и изложенное вь 32 урокахъ. Курс первый. – Киевъ : Главный складъ изданія вь магазинѣ Леона Идзиковскаго, 1914. – 142 с

² Кирило Стеценко. Спогади. Листи. Матеріали. – К. : Музична Україна, 1981. – С. 262–263.

Если «Сборник гармонических задач» (1000) Аренского считается лучшим материалом для практических работ по гармонии, то книжка г. Любомирского должна считаться лучшим теоретическим изложением законов гармонии. Оба эти труда, будучи внутренне связаны методом и порядком систематизации сведений, взаимно дополняют друг друга.

Как учебник книжка г. Любомирского «Учение о гармонии» принесёт несомненную пользу прежде всего ученикам консерваторий и музыкальных школ, специалистам по теории музыки, так как она развивает это учение во всей его полноте, давая нередко много таких советов и указаний, каких не найти в каком-либо другом подобного рода учебнике; для так называемых обязательных теоретиков в наших музыкальных школах она, благодаря ясности и толковости изложения, облегчит понимание того, что при изучении гармонии зачастую им кажется «китайской грамотой»; и, наконец, для самообучающихся книжка г. Любомирского способна заменить учителя и привести их к намеченной цели. Обилие музыкальных иллюстраций, задач и др., а также «вопросы из пройденного», приложенные в конце каждого отдела, делают работу г. Любомирского особенно ценной, и практическая её пригодность от этого ещё более выигрывает.

Ценная по своему содержанию, книга эта своим внешним обликом производит несколько отрицательное впечатление. Издана она не особенно аккуратно (несколько размазанных свежей типографской краской от поспешности брошюровки страниц) и на невысокого качества бумаге. Цена книги, по нашему мнению, не большая. Склад издания – у Л. Идзиковского в Киеве (Крещатик, 29).

У листі до редактора музичного журналу «Баян» П. М. Бігдаш-Богдашева від 31 грудня 1908 р. К. Стеценко просить опублікувати його відгук на підручник. Водночас він повідомляє про готовність Г. Любомирського до співпраці на сторінках цього видання¹:

¹ Кирило Стеценко. Спогади. Листи. Матеріали. – К.: Музична Україна, 1981. – С. 151.

«<...> Сотрудников для Вашего журнала я также вербую. <...> лично вёл переговоры с композитором Г. Л. Любомирским. Относительно последнего я обращаюсь к Вам с просьбой. Любомирский на днях выпустил в свет труд “Изучение гармонии», курс 1-й. Для отзыва он пришлет в редакцию “Баяна” экземпляр своей работы. Но рецензию на его книгу просит он поместить мою. Возможно ли это?

Любомирскому (Григорию Львовичу) тоже, пожалуйста, пошлите пробный № “Баяна” по адресу: Киев, Большая Подвальная ул., №24. Любомирский даст своё согласие на сотрудничество только после ознакомления с Вашим журналом <...>».

Таким чином, згадана рецензія К. Стеценка на вказану працю Г. Любомирського вперше була опублікована саме в журналі «Баян» (Тамбов, 1909, №1, с. 16), а ще в газеті «Рада» (18/31 січня 1909, №14).

Цей підручник Г. Любомирського орієнтований на самостійне вивчення студентами основ гармонії. У викладі тем науковець спирався на програми Московської і Петербурзької консерваторій. Для кращого засвоєння складного матеріалу курс поділений на 32 уроки, відповідно до кількості годин у навчальній програмі в музичних училищах. Наприкінці кожного уроку подано практичні завдання і задачі, а в кінці кожного розділу – запитання для закріплення пройденого. У першому курсі «Гармонії» охоплено відомості про гармонізацію мелодій з використанням трізвуків, їх обернень, септакордів та нонакордів.

Другий курс «Гармонії» був опублікований лише через чотири роки (у 1913 р.). Г. Любомирський пояснює, що така довга перерва йому була необхідна для того, щоб «должным образом обработать тот небогатый и неудобопонятный материал»¹. У цій праці вміщено доступну інформацію про модуляції та відхилення. Структура другої частини підручника аналогічна першій: велика кількість прикладів, а також

¹ Любомирский Г. Руководство къ практическому изучению гармонии, приспособленное къ самообучению и изложенное въ 32 урокахъ. Курс второй – Киевъ : Главный складъ издания въ магазинѣ Леона Идзиковскаго, 1913. – 146 с.

завдання та запитання для самоконтролю в кінці кожного з 32–х уроків та двох розділів.

За таким самим принципом побудована і перша праця Г. Любомирського «Руководство къ практическому изучению элементарной теории музыки» (1906)¹. Є відомості, що вона була перекладена ще й французькою та польською мовами².

Як відомо, у 1920–х рр. гостро постало питання реформування музичної освіти в Україні. Шкільна комісія підготувала «проект єдиної школи на Україні». К. Стеценко розробив детальну програму зі співів, а також додав список рекомендованих підручників, які цілком відповідали вимогам Міністерства народної освіти УНР. В умові було наголошено: «*Підручники повинні мати науковий характер, пристосовані до шкільного вжитку. Мова підручників повинна бути ясна, літературна, популярна...*». До цього переліку увійшли «Популярний курс елементарної теорії музики» Я. Степового, «Короткий курс історії всесвітньої, слов'янської та української музики» П. Козицького, «Кобза і кобзарі» М. Лисенка та згадані праці з гармонії Г. Любомирського³.

Не втратила наукової цінності і до наших днів розвідка Г. Любомирського про засоби розвитку та вдосконалення музичного слуху⁴, яка ґрунтується на тривалій педагогічній практиці теоретика. Серед різновидів музичного слуху дослідник уперше виділив так званий «чорно-білий» слух. Тобто, здатність розрізняти звуки чорних та білих клавіш за їх тембром. За

¹ Любомирський Г. Л. Практичний підручник елементарної теорії музики з додатком Музичний слух, його виховання та удосконалення для учнів музичних шкіл і самоосвіти. – К. : Видання Київського музичного підприємства КМ.П. – 107 с.

² Гнатюк Л. Традиційні засади навчальної літератури з елементарної теорії музики в українській музичній педагогіці 20-х – 30-х років ХХ століття // Культура і сучасність : альманах. – К. : ДАКККіМ, 2001. – №3. – С. 72–80.

³ Шульгіна В., Яковлев О. Музична школа в національно-освітньому просторі України (20-ті роки ХХ століття) / Музична культура України 20–30-х років ХХ ст.: тенденції і напрямки. – Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. – Вип. 67. – К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2008. – С. 77–91.

⁴ Любомирський Г. Музыкальный слух, его воспитание и усовершенствование. – К., 1924. – 14 с.

словами його учнів, чорні клавіші мають «*глухий, тупіший, глибший*» тембр, їх «*ніби ваткою покрито*», «*ніби серпанком оповито*». Сформувати такий слух можна завдяки опануванню натурального *C-dur* та поступовим його заповненням хроматичними щаблями. На думку Г. Любомирського, розвинений «чорно-білий» слух легко переходить у стадію абсолютного.

На сучасному етапі дослідники пояснюють таку особливість музичного слуху специфікою його моноладотональної природи. Звідси й виникає здатність сприймати і розрізняти не звуки чорних і білих клавіш, а хроматичні і діатонічні щаблі моноладотональності. Оскільки абсолютний слух формується здебільшого на основі сприйняття натуральних моноладотональностей, які розташовані на білих клавішах фортепіано¹.

Поряд із педагогічною та науковою роботою варто згадати і композиторську діяльність Г. Любомирського. У його творчому доробку є кілька оркестрових композицій: Симфонія *g-moll*, «Елегія», «Східні танки», а також фортепіанна мініатюра «Ноктюрн». Усі твори, крім Симфонії, було віднайдено в архіві ЦНБ ім. Вернадського, але оркестрові мініатюри збереглися у вигляді перекладу для фортепіано.

Точна дата створення цих творів не відома. Збережені друковані видання дають можливість лише гіпотетично встановити період їх написання. Тобто, визначити крайню межу, а саме, не пізніше якого року виникли ці композиції. Так, «Ноктюрн» видано у 1893 р., «Східний танок №2» у 1925 р., «Східний танок №1» у 1927 р.

У збереженій творчості Г. Любомирського яскраво простежуються романтичні стильові риси. Це проявляється, перш за все, у зверненні до типового для романтизму жанру мініатюри.

В «Елегії» та «Ноктюрні» яскраво виражена лірико-психологічна образна сфера. Використання кантиленного тематизму на фоні «арфоподібного» арпеджованого руху акомпанементу передає колорит мрійливості та легкої меланхо-

¹ Бережанский П. Н. Абсолютный музыкальный слух (сущность, природа, генезис, способ формирования и развития). – М. : Московская государственная консерватория им. П. И. Чайковского, 2000. – 101 с.

лії. У ліричній, емоційній мелодії «Елегії» відчувається вплив романсу (Приклад №1).

Приклад 1

Г. Любомирський. «Елегія»

Larghetto appassionato *mf*

mf *p*

mf *cresc.* *dim.* *pp*

У «Ноктюрні» Г. Любомирський проявив себе як продовжувач традицій фортепіанного романтичного стилю. У творі проявляються риси «діамантового» стилю, мелодика насичена емоційно виразовими зворотами, хроматизмами (Приклад №2).

Приклад 2

Г. Любомирський. «Ноктюрн»

1. Tempo

p

rit.

Зовсім інший, грайливий, жвавий характер мають дві п'єси, які утворюють цикл «Східні танки» (Приклади №3 та №4). У композиціях передано східний відтінок, що викликає асоціації з «Угорськими танцями» Й. Брамса.

Приклад 3

Г. Любомирський. «Східні танці №1»

Allegretto con moto

p staccato *mf*

Приклад 4

Г. Любомирський. «Східні танці №2»

Allegretto

f *p*

Отже, Григорія Любомирського можна охарактеризувати як постать різнобічного обдарування, а діяльність митця – як працю багатоаспектного спрямування. Адже з великим ентузіазмом і творчим натхненням він проявив себе у багатьох сферах, а саме у просвітницькій, композиторській, науковій та педагогічній. А теплі відгуки про нього багатьох колишніх учнів, а згодом – провідних діячів культури і композиторів початку ХХ століття – свідчать про те, Г. Любомирський залишився в їх пам'яті перш за все як високоосвічений, вимогливий і чуйний педагог. А в кожного наставника щось переважає, кожний є неповторним, здатним яскравіше, повніше за інших розкрити, виявити себе в певній сфері духовного життя. Ця сфера, через індивідуальність педагога, якраз і є тим особистим внеском у формування професійної і творчої атмосфери у навчальному процесі.

По закінченню класу композиції в Музично-драматичній школі М. В. Лисенка: В. Кривусів, О. Кошиць, Г. Любомирський, М. Лисенко.
Київ, травень, 1910 р.¹

¹ Кирило Стеценко. Спогади. Листи. Матеріали. – К : Муз. Україна, 1981. – С. 33.

Група викладачів та учнів музично-драматичної школи М. В. Лисенка. 1910 р. У центрі – М. В. Лисенко, поруч із ним – Г. Л. Любомирський¹.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дм. Аф-ий. Г. Л. Любомирський (До 35-річчя муз.-педагогічної діяльності) // Музика. – К., 1925. – № 4. – С. 190.
2. Бережанский П. Н. Абсолютный музыкальный слух (сущность, природа, генезис, способ формирования и развития). – М.: Московская государственная консерватория им. П. И. Чайковского, 2000. – 101 с.

¹ Лысенко О. Мыкола Лысенко. Воспоминания сына. – М.: Молодая гвардия, 1960. – 254 с.

3. Гнатюк Л. Традиційні засади навчальної літератури з елементарної теорії музики в українській музичній педагогіці 20-х – 30-х років ХХ століття // *Культура і сучасність : альманах.* – К. : ДАКККІМ, 2001. – №3. – С. 72–80.

4. Кирило Стеценко. Спогади. Листи. Матеріали. – К. : Музична Україна, 1981. – 480 с.

5. Кошиць О. Листи до друга (1904 – 1931). – К. : Рада, 1998. – С. 33.

6. Лысенко О. Мыкола Лысенко. Воспоминания сына. – М. : Молодая гвардия, 1960. – 254 с.

7. Любомирский Г. Музыкальный слух, его воспитание и усовершенствование. – К., 1924. – 14 с.

8. Любомирський Г. Л. Практичний підручник елементарної теорії музики з додатком Музичний слух, його виховання та удосконалення для учнів музичних шкіл і самоосвіти. – К. : Видання Київського музичного підприємства К.М.П. – 107 с.

9. Любомирський Г. Д. // *Радянська музика.* – 1937. – № 3. – С. 50.

10. Любомирський Г. Руководство къ практическому изучению гармонии, приспособленное къ самообучению и изложенное въ 32 урокахъ. Курс первый. – Київ : Главный складъ изданія въ магазинѣ Леона Идзиковскаго, 1914. – 142 с. Курс второй – Київ : Главный складъ изданія въ магазинѣ Леона Идзиковскаго, 1913. – 146 с.

11. Пархоменко Л. О. Кирило Григорович Стеценко. – К. : Музична Україна, 1973. – 265 с.

12. Шульгіна В., Яковлев О. Музична школа в національно-освітньому просторі України (20-ті роки ХХ століття) / *Музична культура України 20–30-х років ХХ ст.: тенденції і напрямки.* – Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. – Вип. 67. – К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2008. – С. 77–91.

13. Щербань Г. Г. Л. Любомирський. (З нагоди 40-річчя педагогічної та науково-творчої діяльності) // *Музика масам.* – 1930. – № 5–6. – С. 44.

Ольга Путятицька. Григорій Любомирський і формування педагогічних засад Київської консерваторії перших десятиліть ХХ ст. У статті висвітлюється життя і діяльність Г. Любомирського – видатного київського педагога, музикознавця і композито-

ра початку ХХ ст. Автор дає підтвердження високого рівня професіоналізму Г. Любомирського, його педагогічного хисту, наводячи листи та висловлювання його знаменитих учнів. Наведено рецензію К. Стеценка на підручник Г. Любомирського з гармонії. Автор також аналізує композиторську спадщину Г. Любомирського.

Ключові слова: вихованці Г. Любомирського, «Гармонія», музичні опуси.

Ольга Путятцкая. Григорий Любомирский и формирование педагогических принципов Киевской консерватории первых десятилетий ХХ столетия. В статье высвечивается жизнь и деятельность Г. Любомирского – известного киевского педагога, музыковеда и композитора начала ХХ столетия. Автор дает подтверждение высокого уровня профессионализма Г. Любомирского, его педагогического таланта, приводя в пример письма и высказывания его знаменитых учеников. Приведена рецензия К. Стеценко на учебник Г. Любомирского по гармонии. Автор также анализирует композиторское наследие Г. Любомирского.

Ключевые слова: воспитанники Г. Любомирского, «Гармония», музыкальные сочинения.

Olga Putyatytka. Grygoriy Lyubomyrsky and Forming of Pedagogical Principles of Kyiv Conservatoire in the very first decades of the ХХth century. The author analyses life and activity of G. Lyubomyrsky – famous Kyivan pedagogue, musicologist and composer of the beginning of the ХХth century. The article is based upon his disciples' letters and veracity. K. Stetsenko' review on G. Lyubomyrsky' treatise on harmony is published. The author analyses his musical compositions as well.

Key words: G. L. Lyubomyrsky's disciples, treatise «Harmony», musical compositions.